

EXISTUJE MORAVSKÝ NÁROD A MORAVSKÁ STÁTNOST?

PAVEL MARŠÁLEK

I.

Žijeme v době radikální proměny společnosti. Kulturní homogenitu nahradila pluralita kultur, které se mezi sebou stýkají i potýkají. Hranice bourá a vzdálenosti zmenšuje nápor globalizace. Národní státy jsou více či méně zapojovány do nadnárodních integrací, které je minimálně z části připravují o jejich suverenitu. Prosazuje se model víceúrovňového vládnutí.¹

O tom, zda se jedná o změny k lepšímu nebo k horšímu, se vedou vzrušené spory. Věda i veřejnost jsou v tomto ohledu rozděleny. Jisté je však jedno, že nastupující společnost je dobou nejistot. To je dáno postupně se vynořujícími civilizačními riziky (hrozba střetu civilizací, ekologická krize, vyčerpání přírodních zdrojů atd.) a korozi některých pilířů společenského uspořádání – asi nejvíce národa a státu.²

Prosazující se nejistota, umocňovaná postmoderním relativismem, vytváří u mnoha lidí strach ze ztráty vlastní identity. Otázka, kam vlastně patří, pro ně nabývá zásadní význam. Mnozí také nesouhlasí s prohlášením národů za přežitky 19. století. Odmítají, že by se nacházeli v éře postnacionální, ve které příslušnost k určitému národu už není důležitá, protože jsme všichni Evropany nebo světoobčany. Nezřídka se objeví i reakce krajní – nacionalistická, snažící se vlastní národ postavit na piedestal. Od ní k extremismu není nikdy daleko.³

Zkušenost s hledáním národní identity, eventuálně s novým (nebo staronovým) nacionalismem, má celá řada zemí. Připomeňme např. Basky ve Španělsku, Vlámky a Valony v Belgii, množství národů Balkánu či Kurdy na Blízkém východě. Tam všude je nastolován emancipační program národů, které se cítí nespokojeny s dosavadním státoprávním uspořádáním či rozdělováním společenského produktu, popř. se pokládají za zneuznané. Jejich požadavky jsou sice mnohdy legitimní, ale zároveň vyvolávají společenské konflikty, ústí v nestabilitu. Problematická je často cesta, která má pomoci

¹ Viz HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. – ŠEDO, J.: *Politické systémy*. Brno, 2011, s. 232 an.

² K tomu URBAN, L.: *Sociologie*. Praha, 2006, s. 268 an., 313 an.

³ Srov. PRIBAN, J.: *Právní symbolismus*. Praha, 2007, s. 159 an., 195 an.

národnostní požadavky uskutečnit: terorismus. Ten nelze schvalovat, i kdyby měl cíle sebevznešenější.⁴

II.

I když je Česká republika z národnostního hlediska poměrně homogenní, také se zde objevil národnostní problém. Nemyslím tím nacionalistický extremismus krajní pravice vyvolávaný hlavně obtížným soužitím s některými menšinami. Ten má – vzhledem k malé podpoře veřejnosti – jen marginální význam. Jde o něco vážnějšího, co v současné době spíše dřímá, zato hrozí rozdělením dosud jednotného českého národa a další parcelací státu. Jedná se o vyhlášení existence samostatného moravského národa a prosazování zemského zřízení (čili autonomie a samosprávy) pro Moravu, eventuálně přebudování republiky na spolkový stát.

S tímto programem vystupují už více než dvacet let četné moravistické strany, v letech 1990–1996 zčásti vlivné, v současnosti upadající. Navazují tak zejména na neúspěšné pokusy o vytvoření trojfederace z Československa (Čechy, Morava a Slezsko, Slovensko) v r. 1968, jakož i na všechny starší obhajoby „moravských práv“. Svě argumenty přednášely nejvíce v souvislosti s diskusemi o územněsprávním členění republiky. Propagaci svých idejí nevzdávají ani dnes, kdy už jsou zřetelně na ústupu, a to především pomocí internetu a tisku.⁵

Zatímco z politického hlediska nebyly moravistické strany nikdy příliš úspěšné (snad jen s výjimkou prvních polistopadových let), když pronikly do zastupitelských sborů, ideologie moravismu jimi hlásaná získala ve společnosti větší podporu. Nejviditelnějším výsledkem této skutečnosti se stalo sčítání lidu v r. 1991, kdy se k moravské národnosti přihlásilo 1 362 313 lidí. V dalších letech ale došlo k postupnému odvratu veřejnosti od ideje samostatného moravského národa. Při následujícím sčítání lidu v r. 2001 moravskou národnost deklarovalo 380 474 občanů, v r. 2011 pak 522 474.⁶

Proč se moravistickým stranám většinou nedařilo získávat politickou moc, a přitom ideologie moravismu dokázala hlavně zpočátku oslovit veřejnost, není těžké vysvětlit. Důvodů faktické politické neúspěšnosti bylo více. Hlavním důvodem byla slabost, roztržitost a vnitřní rozhádanost těchto politických subjektů. Neustálé organizační změny, rozpady a opětovné fúze těchto stran, jejich přejmenovávání nemohly u lidí budit důvěru. Obdobně tomu bylo s programem těchto stran – ten lavíroval mezi samosprávným a moravskonacionálním akcentem, dále mezi regionální a celostátní orientací a nakonec mezi liberálním a křesťanským či konzervativním vymezováním. Těmto stranám

⁴ Podrobněji viz DANICS, Š. – DUBSKÝ, J. – KAMÍN, T. – URBAN, L.: *Základy sociologie a politologie*. Plzeň, 2009, s. 301 an.

⁵ O prosazení práv Moravy a Moravanů usilovaly po r. 1990 zejména „Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko“ a „Moravská národní strana“. První strana se profilovala více regionalisticky, druhá kladla důraz spíše na požadavky nacionální. Další vývoj moravistických stran poznamenávaly neustálé štěpení, slučování a následné dezintegrace. Vliv těchto uskupení, která i několikrát změnila svůj název a program, je dnes minimální. Blíže k tomu MAREŠ, M. – ŠTRMISKA, M.: *Moravistické strany a hnutí*. In MALÍŘ, J. – MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. II. díl: Období 1938–2004. Brno, 2005, s. 1615 an.

⁶ Přehledně ŠEBESTA, J.: *Moravská národnost a její vývoj ve společnosti*. Vracov, 2009, s. 20 an.

také chyběli skuteční političtí vůdcové, lidé s vizí a charismatem. Vítr z plachet ale bral moravistickým stranám rovněž fakt, že se jim nedařilo dosáhnout žádného viditelného zisku při jednání o podobě československé federace a o územněsprávním členění státu. Po rozpadu společného státu se Slováci pak už ve zbytkovém „Česku“ pro uplatnění jejich požadavků de facto nebyl prostor.⁷

Naproti tomu úspěšné rozšíření ideologie moravismu je třeba přičíst společenskému uvolnění po pádu totalitního režimu s jeho nivelizujícími tendencemi. Lidé hledali alternativy k tomu, co bylo, a díky znovunabyté svobodě je také nalézat mohli. Svůj vliv určitě sehrály i jisté resentimenty obyvatel a snaha navázat na stav, který byl před únorem 1948.⁸

V každém případě i vliv ideologie moravismu postupně klesal. S určitým odstupem kopíroval osud moravistických stran. Mohla za to zřejmě změna priorit lidí i zesílení přesvědčení, že nenabízí perspektivní nebo správnou cestu. Nicméně i nadále ve společnosti ideologie moravismu přítomná je a nebezpečí s ní spojená nelze podceňovat.⁹

III.

Zajímavé je podívat se na argumenty, jimiž moravisté zdůvodňují své požadavky na uznání existence moravského národa a zvláštní státoprávní postavení Moravy. Jádrem této argumentace je, jak píší M. Mareš a M. Strmiska zdůrazňování specifickým způsobem interpretovaných tisíciletých tradic Moravy, Moravanů a jejich politické reprezentace.¹⁰ Jen u historických argumentů ale nezůstávají. Ve prospěch samostatného moravského národa přinášejí i argumenty genetické, jazykové a kulturní. Vycházejí z toho, že obyvatelé Moravy nejsou Češi, i když více než tisíc let s nimi obývají jedno státní území.

Moravisté s oblibou tvrdí, že se Moravané od Čechů nepatrně liší geneticky, podstatně svým jazykem, mentalitou i kulturou. Genofond obou národů se má do určité míry lišit. Nepřeslechnutelné jsou podle nich rozdíly jazykové. Moravština prý rozhodně není kopii češtiny. Hovoří o ní jako o nejstarším slovanském jazyku. Měřeno optikou mentality a kultury nejsou difference Čechů a Moravanů údajně také rozhodně zanedbatelné. Připomíná se zejména vyšší religiozita Moravanů a ateismus Čechů, jakož i odlišná poetika obou národů. Kulturní specifika Moravy mají být důsledkem geopolitických faktorů – větší otevřenosti Moravy ve vztahu k sousedním zemím než je tomu u horami ohraničených Čech.¹¹

⁷ Srov. IŠČUK, R.: Moravská identita a její nové dimenze. *Antropo Webzin*, 2011, č. 1, dostupné na: <http://antropologie.zcu.cz/moravska-identita-a-jeji-nove-dimenze>.

⁸ Podobný proces hledání identity, nacionalizace, tápání mezi minulostí a výzvami současnosti, ovšem často s tragickými následky, bylo možné pozorovat v řadě postkomunistických zemí. Stačí připomenout násilím provázený rozpad Jugoslávie.

⁹ Viz výše uvedené výsledky sčítání lidu z r. 2011.

¹⁰ MAREŠ, M. – STRMISKA, M.: Moravistické strany a hnutí. In MALÍŘ, J. – MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. II. díl: Období 1938–2004. Brno, 2005, s. 1615.

¹¹ Viz ŠEBESTA, J.: *Moravská národnost a její vývoj ve společnosti*. Vracov, 2009, na více místech, též internetová encyklopedie Wikipedie, heslo Moravané, Moravské hnutí, Morava aj. Dále BLÁHA, O.: Moravský jazykový separatismus: zdroje, cíle, slovanský kontext. In *Studia Moravica: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Facultas Philosophica*. Sv. III, Olomouc, 2005, s. 293–299.

Na podporu státoprávních požadavků vyzvedají moravisté starobylost moravské státnosti reprezentované Velkou Moravou, cyrilometodějskou tradicí i od sklonku 12. století existujícím Markrabstvím moravským. To bylo autonomním a samosprávným celkem fungujícím v rámci českého státu, navíc podle nich zvláště v habsburském období našich dějin naprosto rovnocenným s Českým královstvím. Moravská státnost je v jejich pojetí starší než česká. Česká státnost je od moravské odvozená, je jejím pouhým derivátem.

U moravistů se často dočteme, že moravská státnost a národ nebyly pro svůj význam nikdy zcela ignorovány. Částečnou výjimkou byla první československá republika, kde se uplatňoval čechoslovakismus, zároveň však existovala Země moravská a pak moravskoslezská. Teprve komunisté zatratili moravský národ i státnost. Systém zemí za jejich vlády nahradila soustava krajů v unitárním a posléze federalizovaném státě. Podobně macešsky se k právům Moravanů zachoval samostatný český stát. Ten pro Moravany a Moravu potupný stav dovršil zavážením jednoslovného názvu pro Českou republiku v podobě „Česko“ nebo „Čechy“.¹²

Ze strany moravistů je kritizována i kulturně výchovná politika v České republice pro její přehlížení přínosu Moravy a Moravanů v našich dějinách. Patrně to má být např. v učebnicích dějepisu a také v médiích. Zvláště v dějepisných kompendiích nebývá o Moravě ani Moravanech ani zmínka. A to je naprosto neudržitelné.¹³

Shrneme-li argumentaci moravistů, dospějeme k tomu, že shledávají dostatek objektivních i subjektivních podmínek pro to, aby mohlo být obyvatelstvo Moravy označeno za svěbytný národ. Moravané mají svůj jazyk, společnou historii, mentalitu a kulturu, stejně jako vlastní státnost (objektivní znaky národa) a tímto národem i chtějí být (subjektivní znak národa). Uznání autonomie a samosprávy je tedy minimem toho, co by měli požadovat.

Svých argumentů se moravisté dlouhodobě drží, ovšem nezapomínají reagovat ani na měnící se svět – zejména na novou situaci nastolenou evropským sjednocováním. V souvislosti s ním se pokusili oslovit veřejnost přihlášením se k programu „Evropy regionů“ a svým zapojením do evropských etnoregionalistických organizací.¹⁴

Své požadavky prosazují moravisté více než činy. Jen málokdy se uchylují k nějakým kontroverzním akcím. Jejich rétorika – až na nepatrné výjimky – není bojovná nebo vyhrožující násilím. Nelze je tedy obviňovat z extremismu nebo separatismu. Asi nejdiskutovanější akcí, kterou moravisté zorganizovali, bylo ustavení Moravskoslezského sněmu na podzim 1992 a jmenování Moravskoslezské vlády o půl roku později. Tyto orgány si na Moravě nárokovaly moc a byly proto prošetřovány policií. To ale byla skutečná výjimka.¹⁵

¹² BALCÁREK, P.: *Státoprávní dějiny Moravy*. Brno, 1990; ŠEBESTA, J.: *Vývoj moravských zemských práv*. Vracov, 1998.

¹³ Moravistům vadí i to, že není uváděn moravský původ řady velkých Čechů – např. J. Blahoslava, J. A. Komenského, F. Palackého, T. G. Masaryka atd. Viz. ŠEBESTA, J.: *Moravská národnost a její vývoj ve společnosti*. Vracov, 2009, s. 33 an.

¹⁴ Viz výše cit. IŠČUK, R.: Moravská identita a její nové dimenze. *Antropo Webzin*, 2011, č. 1.

¹⁵ MAREŠ, M. – STRMISKA, M.: Moravistické strany a hnutí. In MALÍŘ, J. – MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. II. díl: Období 1938–2004. Brno, 2005, s. 1621 an., 1627 an. S extrémní pravicí a levicí ale moravistické strany vždy kontakty udržovaly, což je také částečně diskreditovalo. Blíže MAREŠ, M.: Moravismus a extremismus. *Středoevropské politické studie*, 2001, č. 4. Tento článek je dostupný rovněž na: <http://www.iips.cz/cisla/komentare/moravismus401.html>.

IV.

Je jasné, že od politické argumentace nelze vždy a bezvýjimečně očekávat, že bude pravdivá. Řada tvrzení v politice má ideologickou povahu a jednoznačnou vazbu na hodnoty, o něž může být veden spor. Politická argumentace je také z povahy věci účelová. Jejím úkolem je mobilizovat stoupence pro určitou politickou vizi či program. A tuto funkci může plnit, i když bude v rozporu s fakty. Položme si ale přesto otázku, jak je to s pravdivostí argumentů moravistických stran. Existuje moravský národ a státnost?

Pojem národa patří v sociálních vědách – stejně jako většina takto abstraktních kategorií – k nejspornějším. Objevily se objektivní teorie národa, které počítaly k definičním znakům národa v různých kombinacích společný jazyk, etnicitu, kulturu, historické, teritoriální a politické (státoprávní) vazby, a subjektivní teorie národa považující za základ společné národní vědomí spojené obyčejně s aspirací na vlastní stát. V současné době došlo k prolnutí těchto koncepcí. Většinově se uznává, že objektivní charakteristiky národa nemohou být bez subjektivních a naopak.¹⁶ S tímto vyváženým stanoviskem je možné souhlasit. Touto optikou bude také posouzena výše položená otázka.

Z objektivního hlediska lze existenci moravského národa úspěšně zpochybnit. Důvodů je bezpochyby více. Jedním z hlavních znaků národa je společný jazyk jeho příslušníků. Není to znak jediný, ale zajisté klíčový. Když se z tohoto úhlu podíváme na to, zda existuje moravština, musíme objektivně konstatovat, že nikoli. Jsou pouze různá moravská nářečí, která se od sebe podstatně liší, ale moravština jako jazyk obyvatel Moravy se nevyskytuje. Naopak obyvatelé Moravy používají jako spisovný jazyk češtinu. Z historického hlediska je zajímavé, že spisovná čeština má v mnoha ohledech kořeny na Moravě. Tento jazyk, vzniklý ve 12. století, byl nástupcem tzv. církevní slovanštiny, kterou na bázi bulharského nářečí vytvořili věrozvěsti Cyril a Metoděj působící ve Velkomoravské říši v 2. polovině 9. století. Z Moravy také pocházeli významní učenci, kteří v 16. století kultivovali český jazyk (např. Jan Blahoslav), a na Moravě vycházela díla, jejichž jazyk se v následujících stoletích stal základem spisovné češtiny. To vše pak vysvětluje, proč se i na Moravě v 19. století prosadila spisovná čeština jako obecný sdělovací prostředek.¹⁷

Rozdíly kulturní a v mentalitě mezi Čechy a obyvateli Moravy by se neměly přehánět. Kromě toho na Moravě není kulturní jednoty. Projevují se zde významné regionální diference. Je to vidět např. na odlišném folklóru obyvatel Hané, Valašska a moravského Slovácka. Ani Čechy nejsou folklórně jednotné. Nadto tu má folklór význam už jen na některých místech (např. Chodsko). Nejvíce připomínaný rozdíl mezi Čechy a obyvateli Moravy – náboženské vyznání – pak můžeme stěží považovat za národní znak. Náboženství je všude na ústupu. V Čechách jen ustoupilo více než na Moravě.¹⁸

Zásadní korekci si zaslouží také argumentace moravistů týkající se více než tisícileté moravské státnosti, která je také uváděna na podporu tvrzení o existenci své-

¹⁶ NOVÁK, M. et al.: *Úvod do studia politiky*. Praha, 2011, s. 639 an. K tomu též PETRÁŠ, R.: *Cizinci ve vlastní zemi*. Praha, 2012, s. 21 an., 61 an.

¹⁷ TRÁVNÍČEK, F.: Účast Moravy ve vývoji spisovné češtiny. In *Morava v českém státě*. Brno, 1948, s. 25 an.

¹⁸ Důkladně *Československá vlastivěda*. Řada II. *Národopis*. Praha, 1936, s. 143 an.

bytného moravského národa a někdy i jen samostatně za účelem uznání Moravy jako regionu či země. Dovolávat se státoprávních tradic Velké Moravy znamená přeceňovat význam této epizody dějin a přehlížet další vývoj. Velkomoravská říše sice byla jedním z nejstarších státních útvarů v Evropě, ovšem velmi brzy zanikla (r. 906). Roli centra státoprávního vývoje v naší oblasti poté převzaly geograficky k tomu lépe uzpůsobené Čechy.¹⁹ Odtud vycházely všechny sjednocovací snahy. K Čechám, nejprve knížecím, posléze královským, byly postupně připojovány další regiony. Prvním z nich byla Morava (definitivně v 1. polovině 11. století). Čechy s Moravou se staly jádrem českého státu. Jejich vztah se postupně měnil. Do sklonku 12. století vládl český kníže v Čechách přímo, na Moravě mu podléhala údělná knížata. Po povýšení Moravy na markrabství Friedrichem Barbarossou r. 1182,²⁰ jejím udržení v českém státě a získání dědičného královského titulu (r. 1212) se unitární český stát diarchizoval – tvořily jej královské Čechy a markrabská Morava. V obou byl suverénem český král. Někdy měla Morava zvláštního markraběte, ve vrcholném středověku nedlouho i markraběcí dynastii. Poměr Čech a Moravy postupně nabyl pevných státoprávních forem, a to za vlády Karla IV. ve 14. století. Morava byla součástí komplexu zemí České koruny, její markrabí byl leníkem českého krále, náležela jí autonomie a samospráva. Jako vedlejší země ale nebyla Českému království zcela postavena na roveň. Od Čech neměla být oddělována. To se však ne vždy podařilo zajistit.²¹ V sjednocujícím se habsburském soustátí se poměr Čech a Moravy vyrovnal, uvolnily se státoprávní vazby mezi nimi v důsledku zániku společných institucí a moc královská byla překryta mocí císařskou. Došlo k rozpuštění českého státu v habsburském soustátí. Od počátku 19. století do r. 1918 oscilloval status Čech i Moravy mezi provincií a korunní zemí.²²

Na tradice zemské, tedy i české a moravské, státnosti navázala do určité míry první československá republika. Systém zemí, upřednostněný oproti plánovanému župnímu zřízení, měl zabránit převaze Němců v příhraničních oblastech. Šlo o to nepřipustit dezintegraci republiky. Touto snahou můžeme i vysvětlit, proč byly k Zemi moravské připojeny zbytky Slezska (vznikla Země moravskoslezská) a proč byla samospráva poskytnutá jednotlivým zemím silně omezená.²³

Ke zrušení zemského zřízení došlo v r. 1949. K restituci moravské státnosti se nepřistoupilo ani po listopadu 1989. Dnes je moravská státnost již jen historickou záležitostí.

Vraťme se ale ještě k problému moravského národa. Bylo prokázáno, že objektivní znaky, kterými se vykazuje národ, nejsou v případě obyvatel Moravy naplněny. Nejsou však dány ani znaky subjektivní – přihlášení se lidí k moravské národnosti. Lidé na Moravě žijící se nadále považují většinou za Čechy, i když regionálně ukotvení. Jdou tak nadále cestou, již se vydali v 19. století jejich předkové. Ti se během národního

¹⁹ Viz KORČÁK, J.: *Geopolitické základy Československa*. Praha, 1938, s. 96 an.

²⁰ Tento akt sledoval parcelaci českého státu. Byl umožněn hlavně konflikty mezi příslušníky vládnoucí dynastie Přemyslovců a vzrůstem moci císařů římskoněmecké říše.

²¹ KADLEC, K.: *Přehled ústavních dějin Moravy*. Praha, 1926, s. 7 an., 21 an. Též viz BAXA, B.: *Dějiny práva na území republiky československé*. Brno, 1935, s. 48 an., 125 an.

²² K tomu MARŠÁLEK, P.: České státní právo v 19. století. In MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.): *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*. Praha, 2006, s. 468–487.

²³ Přehledně MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, 1997, s. 312 an.

obrození přihlásili pod tlakem hrozby germanizace k jednotnému českému národu. Tak se teprve stali národem.²⁴

Vidíme tedy, že moravisté nemají pravdu. Není ani moravský národ, ani moravská státnost. Moravský národ nebyl ani dříve a moravská státnost je již jen historií. To ale neznamená, že by se jejich argumenty měly brát na lehkou váhu.²⁵ Jejich požadavky jsou především podnětem k přemýšlení, jestli je naše správní soustava dobře fungující a daňový systém spravedlivě nastavený, jestli není čas pro změnu.

V.

S hledáním soudobé moravské identity je spojeno několik otázek, na něž je mnohdy obtížné dát jednoznačnou odpověď. V první řadě jde o problém, jak tento jev klasifikovat. Jde o moravský nacionalismus nebo by bylo vhodnější užít jiný termín?

Pojem nacionalismu je často používán ve společenských vědách a v publicistice především k označení národního egoismu, nadřazování vlastního národa nad jiné, propagace národní výlučnosti, která jakoby v sobě obsahovala požadavek jakéhosi „nadprávní“ pro vlastní národ, nebo upřednostňování národního zájmu před zájmem jednotlivce. Ne všemi je ale tento pojem chápán takto negativně. Někteří autoři tvrdí, že díky nacionalismu se zformovaly novodobé národy, jak je známe dnes. Mají za to, že nacionalismus má dvojí tvář – tvůrčí a destruktivní, která je původcem konfliktů mezi národy. Pro jiné je nacionalismus pouhá snaha ztotožnit politické (tj. národní) a státoprávní jednotky, tedy pokoušejí se tento pojem vykládat neutrálně, bez negativních konotací. Vyskytují se však i pokusy o změnu terminologie. Nacionalismus chtějí dále chápat negativně a pro pozitivní projevy hledání národní identity užít např. termín patriotismus či národní uvědomění, anebo opačně – nacionalismus vykládat neutrálně a jeho extrémní, negativní projevy přejmenovat na etnocentrismus, xenofobii či šovinismus.²⁶

Osobně se kloním k převažujícímu negativnímu pojetí nacionalismu a jsem pro to, aby se od něj terminologicky odlišily jak pozitivní, tak vysloveně negativní jevy – na jedné straně patriotismus, na druhé pak národní šovinismus. Když se po tomto upřesnění pokusím zodpovědět výše položenou otázku, řešení se již nerozplyne v nejasnostech spojených s pojmem nacionalismu. Je nesporné, že hledání moravské identity reprezentované moravistickými stranami není nacionalismem, nenaplnňuje totiž jeho definiční znaky. Ostatně vždyť moravský národ vůbec neexistuje. Nejlepší by asi bylo hovořit o etnoregionalismu odůvodňovaném nejvíce historicky. Tento etnoregionalismus nemá

²⁴ Nezapomeňme, že národy jsou moderní fenomén, neexistují od nepaměti. Viz MEZNÍK, J.: Dějiny národu českého v Moravě: Nárys vývoje národního vědomí na Moravě do poloviny 19. století. *Český časopis historický*, 1990, roč. 88, s. 34–62; ŘEPA, M.: *Moravané nebo Češi?: Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19. století*. Brno, 2001.

²⁵ Moravismus dnes podporují některé známé osobnosti s vlivem na veřejnost – např. historik J. Pernes. Viz jeho kniha *Pod moravskou orlicí aneb dějiny moravanství*. Brno, 1996. Tyto argumenty jsou dávno i součástí vědeckého diskursu. Srov. PERNES, J. et al.: *Morava v českém státě včera, dnes a zítřka: Příspěvek k diskusi na téma: Jaký národ žije na Moravě*. Brno, 1992.

²⁶ NOVÁK, M. et al.: *Úvod do studia politiky*. Praha, 2011, s. 644 an.

extremistickou povahu, protože – až na výjimky – nehlasá národní nesnášenlivost, nevyzývá k násilí, nepodněcuje k separatismu.²⁷

Druhá otázka, kterou je nezbytné si položit, se týká hodnocení moravského etnoregionalismu. Máme tento jev považovat za negativní nebo pozitivní fenomén? Odpověď není možné úplně jednoznačně. Uvážíme-li podobu, v jaké se tento fenomén etabloval, nelze přehlédnout některé jeho diskutabilní momenty nebo spíše skryté hrozby. Ty souvisejí s možností rozdělit český národ a rozdrobit Českou republiku. Na druhé straně moravismus se v současnosti projevuje jako okrajové hnutí, které nemá u veřejnosti dostatečnou podporu. Neohrožuje prakticky nikoho ani svými metodami. Není aktuální hrozbou. To se ale může v budoucnosti změnit.

Historie nás v tomto ohledu varuje. V našich dějinách můžeme zaznamenat případ, kdy se část moravského hnutí snažila vyčlenit z českého národa, přihlásila se k separatismu a ohrožovala územní celistvost českých zemí. Bylo tomu tak v dobách pro náš národ nejtěžších – za nacistické okupace. Tehdy se některé moravské fašistické bojůvky pokusily docílit moravské samostatnosti v rámci Velkoněmecké říše, resp. usilovaly o připojení moravského Slovácka ke Slovensku. Těmto snahám tehdy zabránili sami okupanti, v jejichž zájmu nebylo předčasné dělení nebo oslabení jimi zřízeného protektorátu.²⁸

Tento příklad je více než výmluvný. Ani dnes totiž nemáme žádnou garanci, že se takový nebo podobný scénář nebude opakovat. Určitě se to nestane v čase relativního blahobytu a stability. Ten však může jednoho dne pominout a být nahrazen dobou turbulencí, kdy nelze předem vyloučit vůbec nic. Proto je třeba se mít na pozoru.

Dostáváme se k třetí otázce – k budoucnosti moravského etnoregionalismu. Reálně myslitelné jsou samozřejmě tři scénáře: zachování současného stavu (unitární stát rozdělený na kraje), výrazná regionalizace v Evropské unii (z Moravy bude samostatný euroregion) a plné prosazení plánů moravistů.²⁹ Zdá se, že nejpravděpodobnější je první varianta. Všechno zatím svědčí v její prospěch (relativní spokojenost lidí s tím, co je, preference ekonomicko-sociálních cílů oproti ostatním, slabost moravistů atd.). Co se stane skutečností, ale naplno odhalí až budoucnost.

VI.

Tento rozbor cílů a aktivit moravistů se snažil využívat jen věcných, nepředpojatých argumentů. Nebylo vzneseno obvinění moravistických stran, že vystupují čistě účelově ve snaze po uchvácení politické moci, jak se prvoplánově nabízelo. To by ani nebyla spravedlivá výtka, protože takto si v politice počíná většina akterů.

Rovněž nebylo argumentováno výroky autorit a přitom je jich ze starších dob k dispozici celá řada. Český historik a politik F. Palacký třeba napsal: „Spojení Čech a Moravy v jeden celek, majíc v přírodě samé podstatný svůj základ, nemůže považováno býti

²⁷ MAREŠ, M.: Moravismus a extremismus. *Středoevropské politické studie*, 2001, č. 4.

²⁸ Viz PASÁK, T.: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha, 1999, s. 282 an. Podrobněji MEZIHORÁK, F.: *Hry o Moravu: Separatisté, iredentisté a kolaboranti 1938–1945*. Praha, 1997.

²⁹ Srov. výše cit. IŠČUK, R.: Moravská identita a její nové dimenze. *Antropo Webzin*, 2011, č. 1.

za pouhou náhodu. A skutečně v obou krajinách od věkův pokudkoli historie sahá, vždy a po každé jeden a týž národ přebýval, jedna i táž nejvyšší vláda panovala. Obě tedy, Čechy i Morava, co národ i co stát vždy zajedno byly.³⁰ Velký znalec českých právních dějin J. Kapras o několik desítek let později poznamenal o středověkém mnohonárodním českém státu: „Jsa národem českým a jeho panovníky založen, stát český měl nejen český ráz, nýbrž i v právním vývoji vtisknutý znak češství. Střed tohoto vývoje byl v Čechách, kdežto v přivtělených zemích spatřuje se pouhý odlesk vývoje hlavního.“³¹ Důvody, proč výroky autorit nebyly použity, spočívá v tom, že byly poznamenány dobou, kdy vznikly, a dnes už by nepůsobily objektivně. Ostatně i moravisté by se mohli opřít o hlasy svých autorit a dopadlo by to podobně.

Pokud jde o minulost, jedno je však mimo jakoukoli pochybnost. Řada moravských rodáků, která dosáhla význačných postů v naší vědě, kultuře a politice, pracovala pro upevnění jednoty češství, snažila se často najít jeho podstatu a smysl. Minimálně to platí o F. Palackém a T. G. Masarykovi. Tito myslitelé se nikdy nesnažili český národ rozdělovat, nýbrž naopak – spojovat. Moravu a její obyvatele oceňovali za jejich přínos českým dějinám a kultuře. Měli za to, že bez jejich podílu by český národ vůbec neexistoval.³² V jejich šlépějích by se mělo pokračovat dále.

ZÁVĚR

Již více než dvacet let propagují moravistické strany existenci samostatného moravského národa a požadují zemské zřízení pro Moravu, eventuálně přebudování České republiky na spolkový stát. Z politického hlediska dnes představují jen marginální sílu, přesto ale jejich ideologie do určité míry oslovila veřejnost.

Moravisté navazují na všechny starší obhajoby „moravských práv“. Jádrem jejich argumentace je zdůrazňování tisíciletých tradic Moravy a Moravanů. Tvrdí, že obyvatelé Moravy nejsou Češi, i když s nimi žijí v jednom státě. K historickým argumentům přidávají i poukazy na genetické, jazykové a kulturní odlišnosti Moravanů od Čechů. Ve skutečnosti však není žádný moravský národ. Neexistuje totiž jednotný moravský jazyk, ale jen jednotlivá moravská nářečí. Obyvatelé Moravy se od obyvatel Čech nijak podstatně neliší a naopak se většinou považují za Čechy stejně jako jejich předkové. Ti se v 19. století pod hrozbou germanizace přihlásili k jednotnému českému národu. Tak se teprve stali národem – předtím jím nebyli. Zatímco moravský národ není a nebyl, moravská státnost existovala, avšak dnes je již jen historickou záležitostí.

Aktivita moravistů, které můžeme označit za etnoregionalismus, by se přes jejich malý ohlas u veřejnosti neměly podceňovat. I když je v podstatě nelze pokládat za extremistické nebo separatistické, hrozí rozdělením jednotného českého národa a další parcelací státu. Tento scénář sice s největší pravděpodobností nenastane a zůstane zachován status quo, ale historie moravského separatismu za druhé světové války nás varuje. Co se stane skutečností, určí definitivně až zítřek.

³⁰ Cit. podle NOVÁK, M.: Morava v duchovním vývoji českém. In *Morava v českém státě*. Brno, 1948, s. 15.

³¹ KAPRAS, J.: *Přehled právních dějin země České koruny*. Praha, 1935, s. 7.

³² Blíže NOVÁK, M.: Morava v duchovním vývoji českém. In *Morava v českém státě*. Brno, 1948, s. 13 an.

IS THERE A MORAVIAN NATION AND A MORAVIAN STATEHOOD?

Summary

For more than twenty years, some parties have been promoting the existence of an autonomous Moravian nation, requesting the establishment of separate land constitution for Moravia, or the reconstruction of the Czech Republic into a federation. From a political perspective, these parties represent a marginal force, however, their ideology has been, to a certain extent, positively perceived by the public. Moravists follow older advocacy of “Moravian rights”. The core of their arguments is to emphasize one thousand years of the tradition of Moravia and Moravians. They claim that inhabitant of Moravia are not Czechs although they live with Czechs in one state. Historical arguments are supported by genetic, linguistic and cultural differences between Czechs and Moravians. In reality, there is nothing like a Moravian nation. There is no uniform Moravian language but only individual Moravian dialects. Inhabitants of Moravia do not differ from those in Bohemia; on the contrary, most Moravians consider themselves Czechs, as was the case of their antecedents who declared themselves as members of the Czech nation to avoid the threat of Germanization in the 19th century. That was the moment they became a nation – before there had been none. Whilst the Moravian nation did not and does not exist, the Moravian statehood did exist; however, it is just a part of history today. The activities of Moravists can be designated as ethnoregionalism; although they are welcome only by a marginal part of the public they should not be disregarded. These activities cannot be considered extremist or separatist; however, they may represent a threat aimed at the division of the uniform Czech nation and further division of the territory. Such scenario is most likely unrealistic and the status quo will be preserved, but the Moravist separatism during WWII should warn us. What will become a reality will be definitely shown in the future.

Key words: Moravism, Moravia, Moravians, Moravian language, Moravian separatism, Moravian nation, Moravian statehood, ethnoregionalism, nationalism, Czech state

Klíčová slova: moravismus, Morava, Moravané, moravština, moravský separatismus, moravský národ, moravská státnost, etnoregionalismus, nacionalismus, český stát